

Várhegy és a Nagykő históriája

A Várhegy Tolcsva egyik jellegzetes hegye. Gyermekkorom egy részét ott töltöttem. Az alábbi leírás azokhoz az időkhez kapcsolódik, és nagy tekintélyű régészek **Nováki Gyula – Sárközy Sebestyén – Feld István** munkája

„A 385 méter magas Várhegy közvetlenül Tolcsva felett a településtől ÉK-re emelkedik É-D irányába húzódó hegyhát D-i végét képezi. Ny-i és D-i aljában nagy kiterjedésű szőlő van. A hegy felső része erdős, de a sáncon belül többnyire füves, jól áttekinthető tisztást képez. A hosszan elnyúló hegytető É-i és D-i vége kissé kiemelkedik, DK-i oldala pedig 20-25 méterrel alacsonyabban nyúlik ki. A Kősánc a hegytetőt majdnem körbeveszi, de az ÉK-i oldalon 700 méter hosszan hiányzik. A sánc a D-i oldal középső részén újkori bolygatások, (kőbányászat) miatt közel 100 méter hosszan nem követhető pontosan. A sánc belső magassága helyenként eléri az 1.0 - 1,5 métert, de sok helyen csak terasz alakjában követhető. a kősánccal körülzárt terület hossza 780 méter, a legnagyobb szélessége 580 m. Helyenként a Várhegy először 1495-ben tűnik fel, mint szőlőhegy, de később – így 1676-ból is találhatók adatok.

A Várhegy erődítettségére vonatkozó legkorábbi utalást Vály Antalnál találjuk, aki szerint „hajdan Tolcsvának vára is volt, mely Tósvárnak neveztetik, s talán innen ered Tolcsva nevezete” A 19. szd. második felében több olyan ismertetés született, ahol a Várhegy erődítményét a középkori várak közé sorolják.

Dongó-Gyárfás Géza is a Várhegyen lévő várromokról ír, ahol Tölcsvár állt, mint a Hegyalját védő várrendszer kővára, majd a hegytetőn levő tó alapján Tóvárként említi, és nevét is innen etimologizálja, mintha Tósvár lett volna a hajdani neve.

Századunk elején Könyöki József az elpusztult várak közé sorolja a Zemplén megyei Tölcsvárat, majd a Borovszky-féle monográfiában is középkori várként ismertetik, sőt tévesen Árpád kori okleveles adatokat is kapcsolatba hoznak a várral, és azt írják róla, hogy a Várhegy tetején még a múlt század közepén láthatók voltak a vár maradványai.

Ezekből az irodalmi művekből megállapítható, hogy a szerzőik a helyszínt nem ismerték, ott nem jártak, és ezért középkori várra gondoltak, melyhez Görög Demeter 1802-1811 között készített megye térképe is támpontul szolgált, mivel az a Tolcsva melletti várhegyen várromot jelölt.

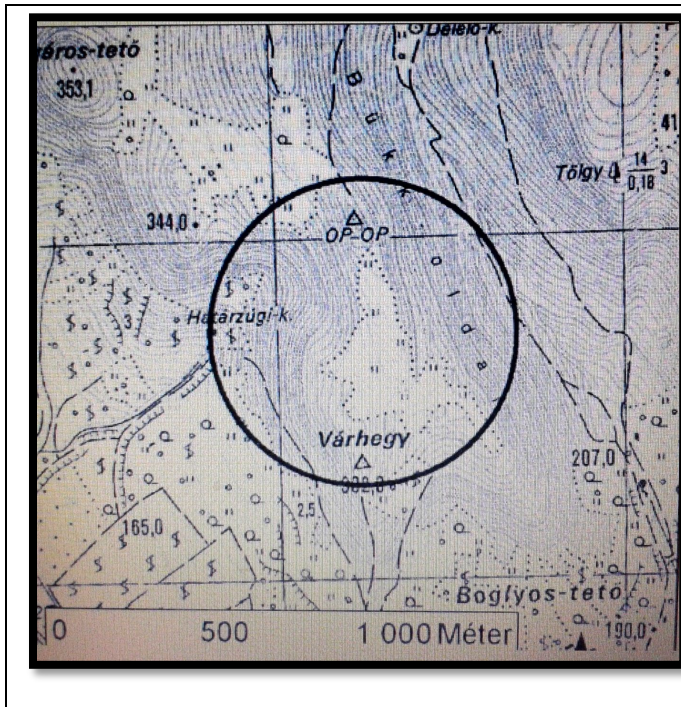
Későbbi helytörténeti- turisztikai kiadványok csak rövid utalást tesznek a várról, nagyrészt a korábbi munkák adatainak átvételével.

1958-ban Kalicz Nándor volt az első, aki a helyszínen vizsgálta Várhegyet. Megállapította, hogy őskori, mivel a felszínen a neolitikus késői bükki kultúra (Bükk III.) leleteit, továbbá kora-, és késő vaskoriakat talált, és magát a sáncot is az utóbbi korokba sorolta.

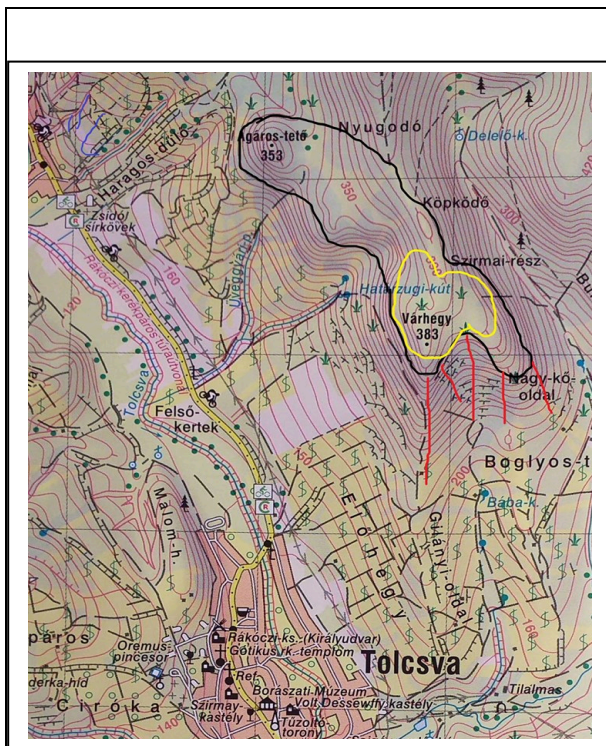
A Várhegy régi irodalmi adatait és az abban található téves meghatározásokat 1975-ben Joó Tibor és Zsóry József foglalta össze, egyidejűleg lektoruk Détszy Mihály cáfolta a középkori vár létét, mivel nincs hiteles forrás arra, hogy Tolcsván középkori vár állt volna, továbbá középkori várrendszerről sem beszélhetünk.

Nováki Gyula 1950-ben járta be a hegyet, majd 1985. évi terepbejárás alkalmával a fennsík közepe táján sekély tavat talált, melynek az É-i szélén a víz felduzzasztására szolgáló mesterséges töltés volt megfigyelhető. A vár felmérésére 1987-ben került sor, de a tó ekkor teljesen ki volt száradva, és a magas fűben annak pontos kiterjedését sem sikerült megállapítani.

Kalicz Nándor által említett neolitikus bükki kultúrába tartozó leletek nem meglepőek, ilyen korú leletek sok magaslati lelőhelyen előfordulnak. Tudomásunk szerint erődítést azonban ebben a korban még nem készítettek. A Tolcsvai Várhegy sáncának korát, mint ezt Kalicz Nándor is megállapította, az ugyanott talált késő bronzkori – kora vaskori, illetve késő vaskori cserepek jelzik.

A vázlaton a régészek által bejárt terület látható. Ez akkoriban legelő volt, és elég jól áttekinthető. A hegycsúcs közepén található „Tengerszem” máig is kedvelt kirándulóhely. Ezzel együtt a legeltetés megszűnésével sűrű és áthatolhatatlan bozótos alakul ki, amely csak a „jótét lelkek” által kiirtott ösvényen járható. Mivel a terület az erdőgazdálkodás szempontjából sem értékelhető, elhanyagolt bozótos lett, ezért már a 80-as évektől kezdve ember számára szinte járhatatlan.

Több mint két évtizede, sok időt töltök a Várhegyen, és a nagy gazban igyekeztem feltárni ennek a vaskori erődítménynek a maradványait, ami sokkal nagyobb, mint amit a régészek feltételeznek.

A sárga vonal a régészek feltételezése, a fekete az általam körül járt terület. A két végpont között több mint 3000 méter a távolság. A pirosok az erődítmény elemei, védőművei. A feketével rajzolt terület Erdőhorvátihoz tartozik. A pirossal jelzett Tolcsvai.

A térképen látható a Nagykő is. Ez egy kultikus hely. Mivel termőföld nincs rajta, az eredeti struktúrákat nem is bolygattak meg.

A kelta település jelen ismeretek szerint 4 részből áll. Az egyik a Várhegy, a másik Erdőhorvati területén az Agárosi rész. ezeket egy keskeny „nyak” köti össze, míg a harmadik a Nagykő. A domb vulkáni működés eredménye. Egy masszív andezit tömb, ami a baloldalon látható, középen egy nyereg, és a jobb oldalon egy nagy halom kő található. A negyedik a külső védőművek. A Nagykő ennek részeként funkcionált.

A képen a Nagykő távlati képe van jól látható régi falmaradványokkal.

Az erődített településen több ezer éven keresztül éltek, és haltak emberek. A hely jelentőségét az adja, hogy régészetileg feltáratlan területről van szó. Bár Európában voltak hasonló méretű kelta települések, azokat a későbbi korokban többnyire beépítették. Régészünk, Makoldi Miklós a Magyarországi Kutató Intézet Régészeti Kutatóközpont Igazgatója szerint a hegyen található település a korabeli viszonyokhoz képest indokolatlanul nagy. Ott feltehetően bányászati-ipari tevékenység is folyt. A bronzkortól kezdődően a vaskorig bezárólag. Az őskori emberek létéhez minden kőzet, és ércrendelkezésre állt. A telérek mentén ma is kiválóan pattintható kövek, réz, és vas tartalmú ércek találhatóak. Ez azért lehetséges, mert az egész egy törésvonal mentén helyezkedik el, ami Komlóskáig tart, és feltehetően végig húzódik a Zempléni hegységen Telkibányáig és tovább Szlovákia felé. A Nagykőtől kb. 1000 méterre egykori aranybánya maradványai találhatóak.

Bár a terület feltáratlan, a kincsvadászok figyelmét nem kerülte el. Ők ott a Kárpát medence legértékesebb bronzkori leletét találták meg, amit kicsempészték Amerikába. Az alanti a képeket ők küldték vissza az ELTE-re a büntethetőséget kizáró 25 év után. Tökéletes munkát nem végezhettek, mert kimaradt az Erdőhorvati rész. Az csak később derült ki, hogy ott is vannak maradványok. Sőt. A közút út irányába szinte érintetlen település részek vannak, és nagyobb, mint a várhegyi rész. Az Agáros tetőtől kezdődően, az Üveggyári úttól a Határzúgi kút közötti részen át. És ilyen a Nagykő is.

A kelták nem használtak kötőanyagot. Fa oszlopok közé rakták a köveket, és ennek a tetejére palánkot építettek. Ahogy a fa elkorhadt, úgy a kőfal kétfelé csúszott. Már a Paprét magasságában, az út bal oldalán kb. 10-20 méterre volt egy kőrakás végig a gerincen több mint 1500méteren keresztül. Tolcsva irányába. Ehhez hasonlóan néz ki.

De vannak kiválóan látható épületmaradványok is. Van minek örülnöm.

A nagykő

A Nagykő egy különleges földtani képződmény, ami Makoldi Úr szerint kultikus hely is volt. - Ennek nyomai most is láthatók a sziklakitüremkedés mellett. A kőhalom tetején egy kis épület maradványai „csúsztak szét” A kettő között a nyeregben, egy több méter átmérőjű, és 5-10 cm mélységű kör található, amit az andezitbe véstek. Kemény munka lehetett.

A következő kép egy 1965-ös légi felvétel. Nem kell hozzá éles szem, hogy lássuk a kiserőd körvonalait. Az előző, és korabeli fényképeken ez változatlan módon követhető. Az építők megelőzték a későbbi csillagerődök mérnökeit. Mivel a hegyen lakóknak a fő ellenségei lovas népek voltak, az egyes teraszok nyilasok részére kerülhettek kialakításra az erők összpontosítására. Ez az erőd védte a Hideg-völgy irányába vezető utat, ami lovasok számára is feljáratot jelenthetett az erődített területekre. Máshol erre kevés esély volt, mert a hegyoldal lejtése 40-60 fok között van, lovakkal járhatatlan, máshol a védvonalak kazettaszerű kiképzése, és a teraszok erős akadályt jelentett a támadók számára. Ha leszálltak a lovaikról, elveszítették minden előnyüket. Sőt. Hátrányba került a palánkok védőivel szemben.

A terület mezőgazdasági munkára használhatatlan, mert nincs rajta termőföld. Érintetlensége, állapota biztosítja turisztikai célú hasznosítását. Ez közös érdeke a tulajdonosoknak, és a Tolcsvai Önkormányzatnak. Megfelelő rekultivációval a régészeti feltárások előkészítését is szolgálhatná. Arra szinte semmi esély, hogy az ott található sír feltárára kerüljön, mert akkora földmunkával, és költséggel járna, amire hosszú távon sincs költségvetési pénz. Szinte egyetlen lehetőség a Hegyalján zajló turisztikai célú beruházásokhoz történő csatlakozás.

Hitvallásom:

Az erődítmény és a település évezredekken keresztül rejtve maradt az emberek szeme előtt. A régészek is csak egy részét „vették észre”. Talán az utolsó vagyok, akinek még valamit jelentenek a romok, és hajlandó vagyok mindent elkövetni azért, hogy ez az európai méretekben egyedülálló maradvány-együttes kellő figyelmet kapjon. Pontosan tudom, hogy nincs az a pénz, amely rövidtávon képes lenne feltárni az ott lévő régészeti emlékeket. A Nagykő alkalmas rá, hogy felkeltse az érdeklődést, és ráirányítsa a figyelmet. Elindítson egy olyan folyamatot, mely visszafordíthatatlan, és nemzeti kultúránk ezzel is gazdagabbá lehet. A kelta kultúrkör ápolása az összeurópai történelem gazdagítását jelenti. Lesznek követőim. Egyetemi tanárként a jövőért, katonaként a nemzeti érzés erősítéséért dolgozom.

Tisztelettel kérem megértő támogatásukat.

Rákóczifalva, 2021. 02. 24.

Prof. Dr. Pintér István mk. közg. rep. ezds